

FLEXGEK

HOEVEEL VERANDERING VERDRAAGT EEN MENS?

Bert van den Bergh, Marli Huijer

Volkskrant 6-8-2009

De traditionele schoolweek ligt onder vuur. In de herfst van 2008 lanceerde de SWK Groep, de grootste niet-commerciële kinderopvangonderneming in Nederland, zijn visie op een 'eigentijds dagarrangement' dat het 'traditionele dagarrangement' moet vervangen en kinderen vijf dagen per week van kwart over acht tot twee uur naar school voert. Staatssecretaris Dijkma van Onderwijs stelde begin 2009 geld beschikbaar voor vrijwillige experimenten met lessen aan achterstandsleerlingen op verlengde schooldagen, in het weekend en tijdens de zomervakantie. Kort daarop trok een denktank, met aan het stuur leden van 'onafhankelijk analysebedrijf' De Argumentenfabriek, door het land om 'De Sterrenschool' te bepleiten, een nieuw type basisschool dat het hele jaar in bedrijf is en op de individuele maat toegesneden lessen en schooltijden kent. Medio mei verkondigde Dijkma op een symposium dat onze schooltijden een overblijfsel zijn uit lang vervlogen tijden, toen kinderen hun ouders bij het oogsten moesten helpen. 'Het is een botsing tussen oude vormen en nieuwe gedachten', aldus Dijkma. Afgelopen week konden we in de Volkskrant (29 juli) lezen hoe in Zandvoort deze nieuwe gedachten vorm krijgen. Vooralsnog is De School in Zandvoort de enige Sterrenschoolachtige basisschool in Nederland, maar dat zal snel veranderen: Zwolle opent half augustus een flexschool, Ede volgt volgend jaar.

'Elk kind is een individu, een ster, en moet zich optimaal kunnen ontplooiën', stelde Ton Duif, lid van de Sterrenschool-denktank en voorzitter van de Algemene Vereniging Schoolleiders, in dagblad *Trouw* bij de presentatie van het Sterrenschoolplan. Lees hier voor 'kind' ook 'ouder' en je hebt de invalshoek van de flexschoolbepleiters te pakken. Het individu is de maat, zelfverwerkelijking staat centraal en flexibiliteit is het toverwoord. De flexwerker van de toekomst is de flexleerling van nu. Kan het eigentijdser?

De huidige, geglobaliseerde economie heeft flexibele werknemers nodig, mensen die niet aan plaats of tijd zijn gebonden. Het eerste uitgangspunt van het Sterrenschoolplan luidt dan ook: 'De school is het hele jaar open'. Ieder kind heeft eigen schooltijden. Over wat er in die tijden gebeuren moet, zegt het plan dat 'maatwerk voor ieder kind' troef is. Ook in de schoolgids van De School is het woord 'maatwerk' prominent aanwezig. En op de website van de Zandvoortse basisschool wordt aan het vijfdaagse flexregime als extraatje toegevoegd: 'bij voldoende belangstelling is ook openstelling op zaterdag mogelijk'. Het is wat je noemt – en ook met dat woord is de Zandvoortse schoolgids doorspekt – een 'totaalpakket'.

Als hedendaagse flexmensen zetten we de zaken flexibel naar onze hand. Maar is dat echt zo? Leggen we onze wil op aan de tijd, of beweegt 'de tijdgeest' ons ertoe bepaalde dingen na te streven, ons ondanks? Actuele geestelijke gezondheidszorgstatistieken wijzen uit dat het laatste waarschijnlijker is dan het eerste. Geluksmetingen (*World Database of Happiness, 21Minuten*-onderzoeken) geven weliswaar aan dat we tamelijk positief tegen ons persoonlijk welbevinden aankijken, maar van binnenuit wordt het vaak heel anders ervaren. Het vermeend soevereine individu kampt met controleverlies. Stressverschijnselen, depressiviteit en verslavingen zijn wereldwijdverbreid. Ook de psychopathologie doet aan globalisering, zou je kunnen zeggen. We voelen ons opgejaagd en klemgezet, 'Druk, druk, druk' en daarom bedrukt. Het versnellingsproces dat pulseert in het hart van de cultuur voert ons naar ideeën als die van 'De Sterrenschool'. Niet omdat het goed is voor het kind of de ouders, maar omdat we in een beweging zitten die zich niet zomaar laat stoppen. Dus doen we maar of we het allemaal zelf bedacht hebben.

De flexmens is een wandelende paradox. Hij moet standvastig en flexibel zijn, proactief en reactief, autonoom en onderhorig. Is dat vol te houden? Wordt een mens daar gelukkig van? Tien jaar geleden wees de Amerikaanse socioloog Richard Sennett in *The Corrosion of Character* al op de ontwrichtende werking van de door de globalisering geïnduceerde flexibilisering van ons leven. Vier jaar geleden liet de Duitse socioloog Hartmut Rosa in *Beschleunigung* zien dat de huidige flextijd met zijn versnelling van het levenstempo ons in toenemende mate ziek maakt. Vooral depressie licht Rosa er uit, als 'pathologie van de tijd'. Daar bedoelt hij drie dingen mee: het is de stoornis van deze tijd, het is de gestoorde manifestatie van de druk van de versnellende tijd én de omineuze verschijning van iets wat zich achter alle snelheid roert: stilstand, impasse, toekomstloosheid, leegte, zingebrek. Flexgekte dus.

In het vorig jaar verschenen boek *De depressie-epidemie* presenteert wetenschapshistorica en -theoretica Trudy Dehue 'de plicht om het lot in eigen handen te nemen' als voornaamste oorzaak van die epidemie. Waar geluk een keuze is, wordt ongeluk dat ook. Depressie is zo gezien de keerzijde van het hyperindividualisme.

"Elk kind is een individu, een ster, en moet zich optimaal kunnen ontplooiën". Dat zinnetje krijgt een andere lading tegen de achtergrond van het werk van Sennett, Rosa en Dehue. Welk soort individu wordt hier bedoeld? Wat voor leerling wordt in De Sterrenschool gevormd? Antwoord: de flexleerling, oftewel de flexwerker in spe. Ten behoeve waarvan moeten oude ritmes wijken voor nieuwe? Wat winnen we en wat verliezen we wanneer we traditionele ijkpunten verruilen voor nieuwe arrangementen? 'Oude vormen' worden ingeleverd ten faveure van de flexmens die op elk moment inzetbaar is. Het losgezongen individu verdringt de persoon die is ingebed in een omgeving waar kinderen en leerkrachten elkaar op vaste tijden ontmoeten. De schoolbel, het klaslokaal, de groep, de juf of meester, de vrije woensdagmiddag, de lange zomervakantie, het zijn allemaal hindernissen voor de hyperindividualistische flexmens, die zo min mogelijk in termen van voorgegeven kaders denkt, en zoveel mogelijk op het moment zelf beslist. Hij heeft 'maatwerk'. Wat voltrekt zich *dankzij* de schoolbel, het klaslokaal, de leerkracht, de weekindeling en het jaarritme, en wat komt daar in de komende sterrentijden voor in de plaats? We moeten niet lichtzinnig met de zwaarmoedigheid van het hedendaagse individu

omgaan. De depressie-epidemie louter beschouwen als ‘overgangsprobleem’, zou wel eens een kapitale vergissing kunnen zijn. Hoeveel flexibilisering verdraagt een mens?

Bert van den Bergh en Marli Huijjer zijn als docent/onderzoeker resp. lector verbonden aan De Haagse Hogeschool